LIBRIS | We know books

Yōko Ogawa

Profesorul și menajera

Traducere din japoneză și note de
ANCA FOCȘENEANU

HUMANITAS fiction

LIBRIS | We know books

Redactor: Andreea Răsuceanu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Andreea Niță
DTP: Emilia Ionașcu, Carmen Petrescu

Tipărit la Livco Design

YŌKO OGAWA
HAKASE NO AISHITA SŪSHIKI
Copyright © 2003 by Yōko Ogawa
First published in Japan in 2003 by SHINCHOSHA Publishing Co., Ltd.
Romanian language translation rights arranged with Yōko Ogawa
through Japan Foreign-Rights Centre / Simona Kessler & Associates Agency Ltd.
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2015, 2022, pentru prezenta versiune în limba română

ISBN 978-606-097-066-8
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

1

Eu și fiul meu îi spuneam simplu „Profesorul", iar el îi zicea fiului meu „Radical" pentru că forma plată a creștetului său aducea cu simbolul matematic pentru rădăcina pătrată.

— Am impresia că aici, înăuntru, se ascunde o minte foarte ascuțită, a zis Profesorul mângâindu-l de mai multe ori pe cap, fără să-i pese că-l ciufulea.

Fiul meu, care purta mereu o șapcă, tocmai pentru a evita glumele răutăcioase ale colegilor pe seama formei capului său, a fost oarecum reticent față de acest gest.

Profesorul a trasat cu degetul arătător simbolul pentru radical $\sqrt{\ }$ în praful de pe colțul biroului său și a zis:

— Folosind acest semn conferim în egală măsură un statut clar tuturor numerelor, și celor infinite, și celor imaginare.

Printre nenumăratele lucruri pe care eu și fiul meu le-am învățat de la Profesor, sensul rădăcinii pătrate ocupă un loc foarte important. Cred că pentru Profesor ar fi fost neplăcut să audă că folosesc cuvântul „nenumărate" cu atâta lejeritate, el fiind încredințat că astfel de cuvinte legate de numere pot exprima devenirea lumii. Dar ce alt cuvânt aș putea oare folosi? Ne-a învățat despre numere enorme, cu sute de mii de cifre, despre cel mai mare număr

LIBRIS | We know books

folosit în demonstrații matematice înregistrat în Cartea Recordurilor sau despre conceptele matematice care depășesc infinitul. Însă, chiar dacă le-aș pune pe toate laolaltă, ele nu se pot compara cu timpul în sine pe care l-am petrecut împreună cu Profesorul, un timp de o densitate aparte.

Îmi amintesc foarte bine ziua în care ne-a dezvăluit vraja care se produce atunci când se extrage radicalul dintr-un număr. Era o seară ploioasă de început de aprilie și în biroul întunecat pâlpâia slab un bec. Ghiozdanul fiului meu zăcea pe covor, unde-l aruncase când venise de la școală, iar pe fereastră se zăreau florile de cais îngreunate de ploaie.

Profesorul nu ținea cu tot dinadinsul ca noi să dăm un răspuns corect tuturor problemelor sale matematice. Prefera răspunsurile cele mai fanteziste, pe care le dădeam în disperare de cauză, decât să nu spunem nimic și să tăcem încurcați. Iar când acel răspuns „greșit" conducea la o nouă problemă care o lămurea pe cea inițială, bucuria lui era fără margini. Avea un talent deosebit de a identifica „greșelile" constructive și reușea să ne dea încredere în noi chiar atunci când, oricât ne băteam capul, nu găseam răspunsul corect.

— În continuare, hai să vedem ce se întâmplă dacă introducem sub radical –1, ce ziceți?

— E nevoie de un număr pe care dacă-l înmulțești cu el însuși să obții –1, nu-i așa?

Fiul meu, care de-abia începuse să învețe la școală fracțiile, înțelesese deja din explicațiile care duraseră mai puțin de o jumătate de oră ale Profesorului, că există numere mai mici decât 0 și acceptase această idee. Ne-am închipuit pe loc semnul $\sqrt{-1}$. Radical din 100 e 10, din 16 e 4, din 1 e 1, deci din –1 ar trebui să fie...

Profesorul nu ne-a grăbit. Adora să ne privească fețele când reflectam adânc.

— Cred că nu există un astfel de număr, am zis eu cu gravitate.

— Ba da, este aici, a zis el, arătând spre piept. E un număr foarte timid și de aceea nu se arată privirilor noastre, dar este de netăgăduit că există în mințile noastre și, cu micile lui brațe, susține universul.

Noi am tăcut din nou și ne-am imaginat rădăcina pătrată a lui $\sqrt{-1}$, care, undeva, într-un loc îndepărtat și neștiut, își întindea energic brațele. Se auzea doar sunetul ploii. Ca pentru a se asigura încă o dată de forma radicalului, fiul meu și-a pipăit creștetul capului.

Dar Profesorul nu era o persoană care să se limiteze la matematică. Se înclina cu umilință în fața lucrurilor pe care nu le cunoștea și se putea lua la întrecere cu radical din –1 la timiditate.

De exemplu, întotdeauna când mă chema începea prin a spune: „Nu te supăra, poți să vii puțin, te rog?" Nu uita niciodată cuvintele de politețe, ca și cum se scuza că mă deranjează, chiar și atunci când nu-mi cerea altceva decât să potrivesc cuptorul cu microunde la 3 minute și 30 de secunde pentru a-și încălzi gustarea. Din momentul când eu întorceam cu zgomot butonul și până se prăjea pâinea, fixa cu privirea interiorul cuptorului. Privea exact cu aceeași fascinație ca atunci când demonstrația pe care o găseam conducea la un principiu, iar acel principiu ar fi avut aceeași importanță ca teorema lui Pitagora.

Prima dată am mers acasă la Profesor în martie 1992, fiind trimisă de agenția de menajere Akebono din micul nostru oraș de pe malurile mării interioare Seto. Eram cea mai tânără angajată a acestei agenții, dar aveam peste

LIBRIS | We know books

10 ani de experiență în domeniu. În plus, în toți acești ani mă înțelesesem bine cu toți angajatorii și patronii, și mă consideram, cu mândrie, o adevărată profesionistă în treburile casnice. Niciodată nu m-am plâns directorului agenției că mă nedreptățește, chiar dacă mă trimitea la clienți foarte dificili, pe care alte colege îi refuzau.

În cazul Profesorului, mi-am dat seama că trebuie să fie un client extrem de dificil de îndată ce i-am văzut fișa de la agenție. Când menajera era schimbată din cauza plângerii clientului, se aplica pe spatele fișei o ștampilă albastră în formă de steluță, iar pe fișa Profesorului erau aplicate nu mai puțin de nouă astfel de ștampile. La vremea respectivă deținea recordul absolut.

Când m-am prezentat pentru interviu la adresa Profesorului, m-a primit o doamnă în vârstă, subțire și foarte distinsă. Era coafată, cu părul vopsit castaniu și purta o rochie tricotată. În mâna stângă ținea un baston negru.

— Am nevoie de serviciile dumitale pentru fratele soțului[1] meu, a spus.

Doar din aceste cuvinte n-am înțeles prea bine ce relație exista între Profesor și această doamnă.

— Nici una dintre menajerele de până acum n-a rezistat prea mult, și atât eu, cât și cumnatul meu suntem foarte nemulțumiți. De fiecare dată când vine o nouă menajeră trebuie s-o luăm de la capăt și se pierd mult timp și energie.

Am înțeles, în sfârșit, că era vorba de fratele mai mic al soțului ei.

— Nu cerem nimic special sau imposibil. Avem nevoie să vii de luni până vineri, la ora 11, să-i pregătești și să-i servești prânzul cumnatului meu, să faci ordine, curățenie

1. În original este folosit cuvântul *gitei*, destul de ambiguu.

și cumpărăturile necesare și să-i prepari cina. Programul se termină la ora 19. Asta e tot.

Mi s-a părut că atunci când a rostit cuvântul „cumnat" a avut o ușoară ezitare.

Deși, în mare, avea o atitudine politicoasă și demnă, observasem că mâna stângă frământa cu nervozitate mânerul bastonului. Se ferea să-mi întâlnească privirea și mă măsura din când în când, pe furiș, plină de neîncredere.

— Toate celelalte detalii sunt menționate în contractul depus la agenție. Singura pretenție pe care o am este să-i asiguri cumnatului meu o viață normală. Dacă reușești, eu voi fi mulțumită.

— Unde este dânsul acum? am întrebat eu.

Cu vârful bastonului, mi-a indicat o clădire separată, ca un fel de dependință, aflată în capătul grădinii din spatele casei în care ne aflam. Într-adevăr, dincolo de gardul viu de măceș, frumos tuns, se zărea, printr-o crăpătură din frunzișul verde, un acoperiș de culoare roșie.

— Te rog să nu vii niciodată aici. Locul tău de muncă va fi acolo, la cumnatul meu. Casa lui are o intrare separată, în partea de nord a proprietății. Pe aceea s-o folosești! Orice problemă ar apărea legată de cumnatul meu trebuie s-o rezolvi acolo, fără să mă implici pe mine. E limpede? Aceasta e singura regulă pe care vreau s-o respecți cu strictețe!

A lovit cu bastonul în podea, ca pentru a-și întări vorbele.

Prin comparație cu cerințele absurde ale altor clienți, ca de exemplu să-mi leg părul în fiecare zi cu o panglică de altă culoare, să încălzesc ceaiul exact la 75° C sau să încep să mă rog când apare Venus pe cer, cerința ei părea într-adevăr ușor de îndeplinit.

— Aș putea să-l cunosc pe cumnatul dumneavoastră?

LIBRIS | We know books

— Nu e nevoie.

Răspunsul a sosit brusc și ferm, lăsându-mi impresia că fusesem nepoliticoasă, iar întrebarea mea era de neiertat.

— Chiar dacă te vede astăzi, mâine nu te va mai recunoaște. De aceea n-are nici un rost să-l cunoști acum, a adăugat ea.

— Îmi cer scuze, dar nu prea înțeleg…

— Pe scurt, are o problemă de memorie. Să nu înțelegi că este senil. În general, creierul lui funcționează normal, dar acum 17 ani și-a pierdut într-un accident capacitatea de memorare. A fost un accident de mașină în care s-a lovit grav la cap. Iar memoria lui s-a oprit în anul accidentului, 1975. Tot ce s-a întâmplat de atunci, chiar dacă încearcă să rețină, se șterge din memoria lui. E în stare să-și amintească teoreme pe care le-a descoperit acum 30 de ani, dar nu-și poate aminti ce-a mâncat la cină, cu o zi în urmă. Mai exact spus, este ca și cum în capul său există o singură casetă video care durează 80 de minute. Când se înregistrează o informație nouă peste cele 80 de minute, cele vechi se șterg, rând pe rând. Ținerea lui de minte durează doar 80 de minute. Adică o oră și 20 de minute.

Poate pentru că explicase aceste lucruri de zeci și zeci de ori înainte, vocea ei părea calmă și lipsită de orice emoție.

Nu prea îmi puteam imagina concret ce înseamnă o memorie de 80 de minute. Avusesem grijă de nenumărate ori de oameni cu diferite afecțiuni, dar nu vedeam cum mă putea ajuta experiența mea în acest caz. Mi-au venit în minte ștampilele albastre înșirate una după alta pe fișa Profesorului.

Privită din casa principală, dependința unde locuia Profesorul părea ascunsă și n-ai fi putut bănui că e locuită. În gardul viu era o poartă în stil vechi care asigura legătura între cele două clădiri. Când m-am uitat mai bine, am văzut că avea o încuietoare solidă. Era o încuietoare ruginită, pătată de găinați de păsări, care-ți dădea senzația că nici o cheie din lume n-o putea deschide.

— Poți să începi de poimâine, adică de luni, da? a zis bătrâna doamnă, fără să-mi dea ocazia să mai cer alte lămuriri.

Și așa am ajuns menajera Profesorului.

În comparație cu eleganța casei principale, dependința în care locuia Profesorul era veche și dărăpănată, ca și cum fusese ridicată acolo în grabă. Și, ca pentru a spori acel sentiment, în jurul ei creșteau mulți copaci, deloc îngrijiți. Intrarea era întunecoasă, iar soneria era stricată.

— Ce număr porți la pantofi?

Nu numele meu, ci numărul de la pantofi a fost primul lucru care i-a trezit interesul Profesorului, imediat ce m-am recomandat drept noua menajeră. N-a rostit nici un salut, n-a schițat nici un gest de întâmpinare. Respectând principiul suprem al meseriei mele, conform căruia o menajeră nu trebuie să răspundă la o întrebare printr-o alta, i-am răspuns:

— Port numărul 24.

— O, ce număr frumos! E factorialul lui 4.

Și-a încrucișat brațele și a închis ochii. A urmat o tăcere.

— Ce înseamnă factorial? am zis.

Nu știu ce mi-a venit, dar m-am gândit că, dacă pentru client numărul meu de la pantofi e ceva important, ar fi bine să întrețin conversația pe această temă.

— Dacă înmulțești numerele naturale de la 1 la 4, obții 24, a răspuns fără să deschidă ochii. Care e numărul tău de telefon?

LIBRIS | We know books

— 5761455.

— 5761455? Nu e minunat? E numărul numerelor prime dintre 1 și 100 de milioane, a exclamat foarte impresionat.

Deși nu-mi dădeam seama de ce putea fi atât de important numărul meu de telefon, am simțit cum mi se transmite căldura din glasul său. Nu mi s-a părut că face caz de cunoștințele sale de matematică, ci, dimpotrivă, l-am simțit grav și sincer. Era o căldură care m-a făcut să simt că numărul meu de telefon ascundea un destin special și că poate și destinul meu, ca posesoare a lui, era special.

După ce am stat o vreme cu Profesorul, mi-am dat seama că, atunci când eram încurcată și nu știam ce să spun, începeam să vorbesc despre numere, un obicei pe care-l preluasem inconștient de la el. Era metoda creată de el pentru a interacționa cu ceilalți. Numerele reprezentau mâna dreaptă pe care o întindea interlocutorului, dar și un veșmânt care-l proteja de restul lumii. Era o haină groasă și grea, astfel încât, dacă-l pipăiai pe deasupra, nu-i puteai atinge trupul. Și nimeni nu-i putea scoate această haină. Purtând-o, era sigur că-și poate păstra locul în lume.

Cât timp am fost menajera lui, în fiecare dimineață când soseam avea loc la intrare aceeași conversație despre numere. Pentru el, a cărui memorie se pierdea după 80 de minute, eu eram de fiecare dată o menajeră pe care o vedea pentru prima oară. Întrebările despre numere prezentau o anume variație – pe lângă numărul de la pantofi și cel de telefon, mă întreba despre codul poștal, numărul de înregistrare al bicicletei, numărul de linii din

ideogramele numelui meu[1]. Ceea ce nu se schimba însă era faptul că întotdeauna atribuia o semnificație acestor numere.

Nu părea să facă nici un efort pentru a găsi acele semnificații. Îi apăreau firesc pe buze numerele prime, multiplii și altele între care făcea conexiuni surprinzătoare.

Și, chiar și după ce Profesorul m-a învățat mai multe lucruri despre structura numerelor, acest dialog zilnic de la intrare mă bucura la fel de mult de fiecare dată. Și aceasta se întâmpla pentru că eram încredințată de adevărul că numărul meu de telefon avea și alt sens decât de a-mi asigura legătura telefonică cu ceilalți. Acel sens parcă-mi răsuna lin în urechi și mă făcea să-mi încep ziua de muncă cu încredere și optimism.

Profesorul avea 64 de ani, se specializase în teoria numerelor și fusese profesor universitar. Părea însă mai în vârstă. Nu doar pentru că era îmbătrânit, dar lăsa impresia că hrana nu pătrunde până în toate fibrele trupului său. Pentru că era adus de spate, părea mai mic decât cei 1,60 m pe care-i măsura, o înălțime ea însăși destul de modestă. Între oasele ieșite în afară ale gâtului apăruseră pete și șuvițe cărunte se răspândeau rebele, acoperindu-i pe jumătate urechile mari ca ale lui Buddha[2]. Vocea îi era slabă, iar gesturile molcome, așa încât, pentru orice acțiune, avea nevoie de un timp dublu față de cel estimat de mine.

---

1. Ideogramele din scrierea japoneză se compun dintr-un număr de linii. Când se aleg nume pentru copii, pe lângă sensul ideogramelor, se caută un număr de linii norocos.

2. Reprezentările tridimensionale ale lui Buddha îl înfățișează cu urechi foarte mari, necesare pentru a asculta toate necazurile oamenilor.

LIBRIS We know books

Cu toate acestea, dacă nu te lăsai păcălit de aparențe și priveai cu atenție, realizai că avea un chip plăcut, sau cel puțin îți dădeai seama că fusese cu siguranță un bărbat chipeș. Liniile ascuțite ale feței și trăsăturile sale bine conturate și profunde îi dădeau un aer care te fascina.

Și când stătea în casă, și în rarele ocazii când ieșea, purta în fiecare zi, fără nici o excepție, costum și cravată. În dulap avea trei costume, unul de iarnă, unul de vară și unul de primăvară și toamnă, trei cravate, șase cămăși albe și un pardesiu de lână (unul real, nu haina din numere în care se înveșmânta pentru a se feri de lumea reală). Nu avea nici un pulover și nici pantaloni din bumbac. Acest dulap sărăcăcios îmi ușura mult munca de menajeră, lucru pentru care eram recunoscătoare.

Probabil că nu avea idee că mai există și alte piese de îmbrăcăminte occidentală, în afară de costum. Nu-l interesa cum sunt îmbrăcați oamenii, iar felul cum se îmbrăca și arăta el însuși îl preocupa chiar și mai puțin. Nu-și pierdea vremea cu așa ceva. După ce se trezea, deschidea dulapul și lua imediat costumul care nu era înfășurat în punga de la curățătorie. Și asta era de ajuns. Culoarea sobră a costumelor și aspectul lor jerpelit de cât le purtase se potriveau perfect cu aerul Profesorului și chiar păreau să fi devenit o parte din ființa lui.

Și dacă tot am amintit de costume, ceea ce m-a pus în încurcătură a fost numărul mare de bilețele prinse cu ace de gămălie pe ele. Erau peste tot – pe guler, pe mânșete, pe buzunare, pe poalele pardesiului, pe cureaua de la pantaloni, pe găurile de la nasturi. Din cauza acelor, materialul se stricase și se strânsese în valuri. Erau și bucăți de hârtie rupte cu mâna, îngălbenite și mototolite, și din cele tăiate, și pe toate era scris câte ceva. Dacă voiai să

citești conținutul, trebuia să te apropii și să te zgâiești la ele. M-am gândit că, pentru a suplini memoria de 80 de minute, își nota ce nu trebuia să uite pe bilețele și apoi, pentru a nu uita de aceste bilețele, și le atașa de haine. Pentru mine a fost mai greu să mă lămuresc ce-i cu ele, decât să mă obișnuiesc cu întrebările despre numărul de la pantofi.

— Poftim, intră. Eu am ceva de făcut și nu mă pot ocupa de tine, dar fă-ți treaba liniștită.

M-a primit în casă, apoi a dispărut în biroul său. De câte ori se mișca, bilețelele i se frecau de costum și fâșâiau.

Conform informațiilor pe care le-am aflat de la cele nouă menajere concediate înaintea mea, doamna cea bătrână era văduvă, iar fostul ei soț fusese fratele mai mare al Profesorului. Deși părinții lor muriseră de timpuriu, Profesorul continuase studiul matematicii în Anglia, la Cambridge, lucru care fusese posibil datorită faptului că fratele mai mare muncise din greu la fabrica de textile lăsată de părinți și-i plătise taxele de școlarizare. Dar, la scurt timp după ce își dăduse doctoratul și fusese angajat ca profesor, fratele mai mare murise subit de hepatită. Cum nu avea copii, văduva sa a închis fabrica, a construit un bloc pe terenul rămas și trăia de pe urma chiriilor.

În următorii ani, Profesorul și văduva și-au urmat discret viața. Până la accident. Un șofer de camion ațipise la volan și izbise din plin mașina condusă de Profesor. El suferise o leziune gravă la cap, care-i afectase memoria, și își pierduse slujba de la universitate. Avea 47 de ani și, de atunci, singurul său venit provenea din premiile în